

Divna Vuksanović

Fakultet dramskih umetnosti, Beograd
vuksanovic.divna@gmail.com

Filozofija medija mitovi i imaginacija: Damanhur vs. Cern

Sažetak

Članak preispituje odnose znanosti, umjetnosti, filozofije i medija u današnjem dobu, istražujući ulogu mitova i imaginacije u oblikovanju korpusa znanja. U tom kontekstu, problematiziraju se dva aktualna „slučaja”, kao dvije vrijednosne paradigme u kojima se današnje znanje, impregnirano mitovima i imaginacijom, događa. Jednu koncepciju istraživanja u tekstu institucionalno zastupa CERN (Europska organizacija za nuklearna istraživanja), a drugu Damanhur (Federacija Damanhur). U slučaju prve je istraživačka ideologija globalistička; kao takvu je financijski i politički podupiru aktualni centri moći, okrenuta je medijskoj i turističkoj promociji te populariziranju znanosti, umjetnosti i vještina koje podržavaju nove napredne tehnologije. Druga ideološka koncepcija je antiglobalistička i promovira integralni koncept znanja, kao i eklektiku umjetničkog stvaralaštva, i oslanja se na ekologiju i koncepciju održivog razvoja; medijski je daleko manje vidljiva, odnosno manje prisutna u eteru (u rasponu od ilegalnog rada, pa sve do turističke atrakcije), a svoja postignuća temelji kako na novim, tako i na drevnim tehnologijama, mitovima i znanjima.

Ključne riječi: CERN (Europska organizacija za nuklearna istraživanja), Federacija Damanhur, filozofija, znanost, umjetnost, mediji, filozofija medija.

Suvremeni pojavni oblici mitova i imaginacije danas su uglavnom podržani naprednim tehnologijama i medijima. Ovo je naročito istaknuto u kulturalnim krugovima Zapada, i to stoga što mitove i imaginarnu sferu ljudskog duha u sve većoj mjeri koristi, a nerijetko i eksploatira, suvremena znanost u potrazi za njihovom primjenom. U tom kontekstu sagledano, čak i fundamentalna istraživanja (a ne samo primijenjena), provedena u domeni teorijske fizike, na primjer, zahvaljujući sredstvima koja se ulažu u eksperimente za dokazivanje znanstvenih hipoteza primjerenih današnjem vremenu, upotrebljavaju mitske i imaginarne oblasti ljudskog uma kao istraživačke resurse koji treba da garantiraju ne samo rast znanosti, nego i svjetske ekonomije. Naša je namjera da ovdje preispitamo koji su to mitovi posebno inspirativni u aktualnom vremenu, u kakvom su oni odnosu sa suvremenom znanostu i medijima te da li tehničke utopije našeg doba, osim s mitovima, imaginacijom i medijima, uspostavljaju ikakvu relaciju s osnovnim principima humanizma, ili je svijet kapitala, zajedno s transhumanističkom ideološkom paradigmom, u potpunosti okupirao kako suvremenu znanost i medije, tako i njima sukladne mitske i imaginarne svjetove.

Očigledno je da su i filozofija i znanost i umjetnost iznova u poziciji upitanosti naspram realnosti: što je, zapravo, stvarnost; i koja disciplina može i treba da odgovori na ovo pitanje – jesu li to prirodne ili društvene i humanističke znanosti, umjetnost ili filozofija, pri čemu suvremeni mediji, zajedno s umjetnošću, radikalno dovode u pitanje postojanje jasne granice između realnosti i imaginarnih te mitskih i mitotvornih univerzuma današnjice. Kako bi se, eventualno, razriješilo ovo pitanje, pojedini autori predlažu razdvajanje paradigmi, diskursa i ideologija, koji su, u krajnjoj liniji, jedno: dakle, konstituenti realnosti. A ta i takva realnost može biti i stvarna i imaginarna istovremeno – riječ je, ustvari, o dvije zasebne paradigme (shvaćanja) realnosti, o dva različita diskursa, „kulture” i ideologije, a oba ta područja istraživanja mogu biti preispitana sa stanovišta tzv. „kritičkog realizma”,⁵ za koji se u članku implicitno zalažemo.

Druga moguća opcija tiče se pokušaja interpretiranja realnosti ne s obzirom na tradicionalno definirani, ontološki temelj svega postojećeg, nego s uporištem u tzv. estetskom prividu i sferi imaginarnog, čemu je načelno sklona estetika, kao jedna od vladajućih disciplina našeg vremena, a u sprezi s filozofijom medija, koja predstavlja njenu moguću / aktualnu primjenu u području medijske kulture. *Imaginaro kao realno* – o čemu mahom svjedoče poststrukturalisti – što balansira između svakodnevice i mitskih projekcija stvarnosti, iznova daje povod za razmišljanje na temu odnosa realnosti i imaginarnih svjetova, kojima se, kako se čini, u podjednakoj mjeri bave i znanost i tehnologija, kao i umjetnosti našeg doba, koristeći svijet mitova i imaginacije kao medij realiziranja svojih očekivanja.

5 O novom, neburžujskom, odnosno socijalističkom prosvjetiteljstvu, različitim paradigama realnosti, kao i o interpretativnoj poziciji „kritičkog realizma”, za razliku od znanstvenog i „transcendentalnog”, a nasuprot tzv. „novom realizmu”, vid. u studiji: Roy Bhaskar, *Reclaiming Reality, A critical introduction to contemporary philosophy*, Routledge, London and New York, 2011.

U svim ovim uvjetnim diferenciranjima, kako izgleda, neposredno ili prikriveno sudjeluju mediji, koji kao da balansiraju na granici između jednih i drugih svjetova, čineći svojevrsnu, tehničkim sredstvima posredovanu, medijsku realnost, i to kao zasebni svijet i „kulturu”. Pitanje je, dalje, da li u ovoj realnosti, koja svojim većim dijelom naginje ka imaginarnim i mitskim svjetovima – a vrijedi i obratno – ima mjesta za humanitet, tj. da li ona potvrđuje čovjeka i njegov svijet (priroda i kultura) ili, ga, pak, dovodi u pitanje, pa i osporava, zamjenjujući ga „transhumanističkim vrijednostima”, odnosno svijetom kapitala, postvarenog znanja i (medijaliziranog) svijeta novih tehnologija.

Da ponovimo, definiranje realnosti kao i određenje njenog statusa u približno istoj mjeri predstavljaju zajedničke teme i problematiku kako filozofije i znanosti, tako i umjetnosti te suvremenih medija i novih tehnologija. Sve ove discipline čine dio ukupne materijalne i duhovne kulture, odnosno njenih obrazaca, u našem vremenu. Recimo, znanost i umjetnost se mogu tumačiti kao dio kulture, točnije kao „dvije kulture koje dijele zajedničke vrijednosti”.⁶ A obje ove „kulture” na različite načine ne samo da istražuju, nego i konstituiraju ono što uvjetno nazivamo stvarnošću. Kada se tome pridodaju i interpretacije filozofskog ili medijskog karaktera, pojam stvarnosti postaje daleko složeniji, a njegova upotreba nužno pretpostavlja holistički kontekst, sistemski pristup i integrativnost, što u sebi objedinjuje filozofija medija. Uz sve ovo, valja naglasiti i sljedeće – osim što *per definitionem* interpretiraju stvarnost, umjetnost i mediji (a djelomično i znanost) posjeduju i svojstvo njenog generiranja (čime se, svaka za sebe, bave ontologija umjetnosti, filozofija medija i filozofija znanosti).

Otud se u suvremenoj znanosti, u sve većem opsegu, probija ideja o postojanju tzv. „treće kulture” (*Third Culture*), koja bi trebalo da prepozna, a potom i promovira, „beskonačni potencijal” suradnje između (medija) umjetnosti i (bio/nano) znanosti, i to u filozofskom ključu promišljanja njihovog odnosa.⁷ Kako bi se to postiglo, neophodno je pronaći zajedničke imenitelje i kohezivne činioce pobrojanih i na prvi pogled različitih djelatnosti. Prostor imaginacije je, kako se čini, upravo pogodan za povezivanje suvremene znanosti s umjetnošću i raznovrsnim medijskim aktivnostima. U vezi s ovim je zanimljivo napomenuti da se upravo Einsteinu pripisuje stav kako je „imaginacija daleko važnija od znanja”,⁸ na što se nadovezuju i zdravorazumska zapažanja kako je, recimo, NASA prepuna znanstvenika koji su „inspirirani fikcijom” serije „Ratovi zvijezda”,⁹ i tome slično. Riječju, imaginacija je postala potpora suvremenoj znanosti, barem koliko je to i umjetnosti, kao i suvremenim medijima.

6 Vid. “Art and science: ‘two cultures’ with shared values”, na stranici: <https://www.timeshighereducation.com/comment/columnists/art-and-science-two-cultures-with-shared-values/2009746.article>.

7 Ovu ideju, primjera radi, zastupa Sveučilište u Kaliforniji (UCLA), pri kojem je osnovan Art/Sci centar s laboratorijem, s ciljem uspostavljanja suradnje i medijskog umrežavanja svjetskih znanstvenika i umjetnika u radu na zajedničkim projektima. Na početnoj stranici njihove internetske prezentacije ukratko je opisana misija tog istraživačkog centra: “To pursue, facilitate and promote research and programs that demonstrate the potential of media arts and science collaborations.” I dalje, riječ je, zapravo, o pokušaju uspostavljanja “filozofskog dijaloga” između suvremene umjetnosti, znanosti i medija: “The Art|Sci Center focuses on collaborative projects that address social, ethical and environmental issues related to scientific innovations. We are part of a world-wide network of artists and scientists who are interested in philosophical dialogue as well as working together on artistic or applied projects.” Na stranici: <http://artsci.ucla.edu/>.

8 “Art and science: ‘two cultures’ with shared values”, *Op. Cit.*

9 Isto.

Za naše je vrijeme specifično stanovište da sva navedena istraživanja i tumačenja realnosti imaju gotovo ravnopravnu ulogu u pokušajima njenog određenja. Štoviše, današnja istraživanja su, poput većine preispitivanja u oblasti filozofije medija, najčešće multidisziplinarnog ili interdisciplinarnog karaktera, što podrazumijeva posredovanje: konstantne sukobe i prožimanja diskursa, „žanrova” i različitih disciplina mišljenja. Tekst Kurta Hübnera o filozofiji moderne umjetnosti i filozofiji moderne tehnologije, na primjer, počinje iskazom o tome da je umjetnost nešto „vidljivo”, ali je ta „vidljivost” *uvijek već* opažljiva pod određenim uvjetima, pri čemu uvjeti recepcije umjetnosti prvenstveno ovise o interpretaciji realnosti.¹⁰ Što bi, dakle, bila realnost u eri hegemonije medijske kulture i kakve se aktivnosti poduzimaju u našem vremenu (uključujući tu i tzv. transfaktualne, odnosno „normativne” djelatnosti)¹¹ kako bi se ispitali temelji realnosti te ocrnali itinerari budućih istraživanja, (kritičke) recepcije i tumačenja.

Iz didaktičkih razloga ovdje ćemo se baviti fenomenima vezanim za suvremena istraživanja koja se provode u CERN-u¹², na jednoj, i u Damanhuru¹³, na drugoj strani, jer smatramo da je riječ o

10 Vid. Kurt Hübner, “Philosophy of Modern Art and Philosophy of Technology”, na stranici: http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/SPT/v4_n1pdf/HUBNER.PDF.

11 Roy Bhaskar, *Op. Cit.*, str. 13.

12 CERN, Europska organizacija za nuklearna istraživanja, službeno je osnovan 1954. godine, a skraćenica CERN je izvorno označavala francuski izraz za Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire, što u prijevodu znači – Europsko vijeće za nuklearna istraživanja. To vijeće je, međutim, bilo privremenog karaktera i ubrzo je preraslo u organizaciju, promijenivši ime u novo: Europska organizacija za nuklearna istraživanja. CERN je smješten sjeverozapadno od švicarskog grada Ženeve, u neposrednoj blizini granice s Francuskom. No, veliki dio CERN-ovih instalacija nalazi se i izvan granice, na teritoriju Francuske. Izvorno je CERN imao 12 zemalja članica, a posebno je zanimljivo da je jedna od njih bila i Jugoslavija, koja je kasnije napustila CERN (1961. godine). Nasuprot tome, CERN-u se pridružio čitav niz novih članica, tako da im je broj premašio 20. Godine 2014. CERN-u se pridružio i Izrael, kao prva neeuropska članica. Do sada je u radu CERN-a sudjelovalo desetke tisuća znanstvenika iz čitavog svijeta, uglavnom najperspektivnijih fizičara i inženjera. World wide web (www) je, također, nastao u CERN-u, 1980. godine, što je posebno važna činjenica kada je riječ o novim medijima. Ovu instituciju uglavnom financiraju, kako tvrde u Aljazeera Balkan, vlade europskih zemalja članica. O CERN-u ima mnogo podataka, a ovdje ćemo navesti faktografiju koja je za nas interesantna: “The CERN convention was signed in 1953 by the 12 founding states Belgium, Denmark, France, the Federal Republic of Germany, Greece, Italy, the Netherlands, Norway, Sweden, Switzerland, the United Kingdom and Yugoslavia, and entered into force on 29 September 1954. The organization was subsequently joined by Austria (1959), Spain (1961-1969, re-joined 1983), Portugal (1985), Finland (1991), Poland (1991), Czechoslovak Republic (1992), Hungary (1992), Bulgaria (1999), Israel (2014) and Romania (2016). The Czech Republic and Slovak Republic re-joined CERN after their mutual independence in 1993. Yugoslavia left CERN in 1961. Today CERN has 22 member states. Serbia and Cyprus are associate members in the pre-stage to membership, and Turkey, Pakistan, Ukraine and India are associate members.” Vid. na stranici: <https://home.cern/about/member-states>.

13 “Socijalni model” ili Federacija Damanhur je osnovana 1975. godine na obroncima talijanskih Alpa, nedaleko od Torina. Danas je Damanhur jedan od priznatih međunarodnih centara duhovnog, umjetničkog i socijalnog istraživanja, odnosno federacija zajednica sa socijalnom i političkom strukturom, Ustavom, vlastitom valutom, zdravstvenim sistemom, s internom školom, preduzetnicima, izdavačkom kućom, dnevnim novinama, laboratorijima i dr. Federacija trenutno ima oko 1000 stanovnika. Ova “zajednica budućnosti”, izgrađena kao neka vrsta socijalnog eksperimenta koji je svoj život započeo u ilegali (a koja je trajala petnaestak godina, prije upada policije, i legaliziranja objekata izgrađenih pod Alpama), ima brojne centre u Italiji, zatim u mnogim europskim državama, Sjedinjenim Američkim Državama i Japanu te kontaktira i surađuje sa “spiritualnim grupama” u cijelom svijetu. Na službenoj internetskoj stranici, Damanhur je, između ostalog, predstavljen na sljedeći način: “Damanhur was founded in 1975 from the inspiration of Falco Tarassaco, né Oberto Airaudi (1950-2013). His enlightened and pragmatic vision created a fertile reality based on solidarity, sharing, love and respect for the environment. As a result, Damanhur has slowly expanded into a United Nations award-winning sustainable eco-community. Staying true to Falco’s original vision of a community based upon ethical and spiritual values, Damanhur has captivated attention around the world as a laboratory for experimenting with sustainable ways of living, in harmony with nature and its elements and forces.

reprezentativnim primjerima suvremenih kretanja u znanosti i različitim oblastima znanja, a koji su, u isto vrijeme, u sprezi s mitovima, imaginacijom, medijima, starim i novim tehnologijama, vladajućim ideologijama i normama, odnosno karakterističnim otklonom od njih. Zbog čega smo odabrali da naše pretpostavke ilustriramo upravo na ovim primjerima? Gdje treba tražiti sličnost, a kako analizirati i komparirati suprotnosti i razlike među njima? Čini nam se, naime, da odabrani „slučajevi” demonstriraju različite ideološke pretpostavke, odnosno paradigme današnjeg svijeta znanja, a u skladu s tim i upotrebu mitova, imaginacije i medija što podupiru ove ideologije tijekom procesa saznavanja i interpretiranja stvarnosti.

U javnosti, a prije svega u europskim medijima, CERN je prikazan kao vodeća institucija u oblasti eksperimentalnih istraživanja, u koju su uložena znatna financijska sredstva europske, a dijelom i svjetske znanstvene zajednice, radi realiziranja mnoštva eksperimenata, od kojih su neki ključni za dokazivanje porijekla univerzuma. CERN je, na izvjestan način, postao sabiralište za mnoštvo znanstvenika/ca iz čitavog svijeta (prevladavaju fizičari), studenata/studentica, pa čak i umjetnika/ca, koji u svom radu koriste istraživački pristup u oblasti suvremenog stvaralaštva, kao i medije i nove tehnologije. U komunikaciji s javnošću, osim medija masovnih komunikacija, CERN koristi i internet, odnosno društvene mreže, za promoviranje svojih raznolikih aktivnosti.

Na drugoj strani, Damanhur, koji je nastao u tajnosti, a „otkriven” je pretresom policije, iako je njegovo „osnivanje” tek neznatno „kasnilo” za CERN-ovim, nema publicitet prestižne, globalne znanstvene institucije, mada mu je djelatnost prvenstveno vezana za istraživački i umjetnički rad te socijalni i ekološki angažman. Prisustvo ovog istraživačkog „hrama” u medijima masovnih komunikacija je oskudno; djelatnost Damanhura, koja je u sadašnjem trenutku javno dostupna korisnicima širom svijeta, prvenstveno putem interneta i novih medija, ali i razgranate mreže edukativnih centara (od Hrvatske do Japana), nije toliko vezana za područje fizike i istraživanja mikročestica, koliko za preispitivanje rasta i razvoja na polju humanistike i društvenih znanosti („duhovnih znanja”), s posebnim naglaskom na ekološkim vrijednostima, ali i naročitoj *new age* ideologiji cjelokupnog Damanhur pokreta.

Prva upadljiva sličnost koja povezuje dva istraživačka centra, a čini se da ima veze s drevnim poganskim, htonskim mitovima, jest njihov geografski položaj. Naime, i CERN i Damanhur su izgrađeni ispod europskog masiva Alpa, CERN u Švicarskoj, a Damanhur u neposrednoj blizini Torina – dakle, također ispod Alpa, ali njihovog talijanskog dijela. Sudeći prema godinama osnivanja, dva centra su, široko uzevši, i suvremenici. Zajedničko im je da su, djelomično ili u potpunosti, obavijeni velom misterija, a uz to, osim istraživanja koja se provode u cilju različitih znanstvenih otkrića, rad imaginarnog se kod njih ogleda i u povezanosti sa svijetom medija i umjetnosti. I dok

Damanhur is perhaps best known for its extraordinary subterranean work of art and architecture, a cathedral known as the Temples of Humankind. It has been profiled on international television as the ‘Eighth Wonder of The World.’ This complex was entirely dug by hand into the heart of the mountain. Decorated with mosaics, stained glass, sculptures, wall paintings and other works of art, it is dedicated to the awakening the divine spark present in every human being.” Vid. na stranici: <http://www.damanhur.org/en/what-is-damanhur>.

je CERN danas marketinški pozicioniran kao vodeći svjetski istraživački centar u području fizike mikročestica, s gigantskim hadronskim kolektorom, smještenim duboko pod zemljom, Damanhur je, nasuprot tome, ona *underground* istraživačka enklava koja, djelujući pomalo u „retro” stilu, ne koristi, u tolikoj mjeri, reklamnu i *advertising* industriju za propagiranje rezultata svog rada; no, ipak su slični po tome što se turistička industrija (izvjesno segment tzv. „kulturnog turizma”) u sve većoj mjeri zanima za njihove različite sinkretičke djelatnosti.

Kako inače objasniti činjenicu da je jedan istraživački centar poput CERN-a postao ne samo stjecište vodećih svjetskih znanstvenika/ca, istraživača/ca, studenata/studentica i ljubitelja/ljubiteljica znanosti, nego i popularno izletišta, turistička destinacija, medijska atrakcija prvog reda. Trenutno je, kako se čini, CERN najbolje brendirana institucija koja djeluje u oblasti znanosti u globalnim razmjerima. O njemu se piše u svjetskom tisku, snimaju se televizijski priloz i brojne specijalizirane emisije, njegova internetska stranica je veoma bogata sadržajima i izuzetno posjećena. Na drugoj strani, Damanhur, koji je svoj rad započeo u tajnosti, i danas odolijeva znatnijoj medijskoj pažnji, mada neke projekte također pokušava predstaviti javnosti kao stvar od posebnog značenja, ne samo za znanost, nego i za čovječanstvo, i to putem medija masovnih i novih komunikacija. Uspoređujući te dvije istraživačke institucije, vidljivo je da CERN danas podržavaju financijski i politički centri moći, za razliku od Damanhura, koji, doduše, uživa izvjesnu međunarodnu podršku, ali ne vodećih političara i financijskih lidera, nego sličnih „spiritualnih” centara koji favoriziraju kako rast i razvoj pojedinaca, tako i svijest o općem dobru planetarne zajednice.

Da je CERN u oblasti znanosti vodeći medijski fenomen današnjice, nije sporno. Ali je on, u isto vrijeme, postao i glavna medijska atrakcija svijeta znanosti, povezana s brojnim mitovima i legendama, kako našeg doba, tako i starih vremena. Ilustraciju za ovu tvrdnju možemo pronaći u velikom broju primjera, od kojih izdvajamo dva najkarakterističnija. Prvi je u relaciji s konstruiranjem, a potom i otvaranjem najvećeg tunela prokopanog ispod Alpa, nedaleko od Züricha, a koji je izravno povezan s CERN-om, i, sudeći prema pojedinim insinuacijama dospjelim s Youtubea, predstavlja „portal” u svijet podzemlja.¹⁴ Naime, u prisustvu političkih lidera iz Njemačke, Austrije, Italije i Francuske, i, naravno, predsjednika Švicarske, realizirana je spektakularna ceremonija otvaranja najdubljeg i najdužeg tunela na svijetu (i to na dvije razine: na samom ulazu u tunel, tj. „nad” zemljom, i pod zemljom), sa svim elementima suvremenog scenskog i medijskog spektakla, inspiriranog mitološkim i imaginarnim sadržajima, u rasponu od poganskih rituala, simbolike Hada, divova i anđela, sve do koreografije koja priziva probleme, ali i stradanje proletarijata, jer su neki od njih i doslovno ugradili svoje živote u izgradnju tunela poginuvši prilikom izvođenja radova. Kao obilježje trijumfa suvremene znanosti i tehnologije tunel je, tek što je završen, postao reprezent ideje globalizacije time što je, u neposrednoj relaciji s CERN-om, osnažio ideju globaliziranja znanja i tehnologije, odnosno znanosti, a uz ogromnu financijsku podršku kao i medijsku apoteozu koju su u izravnom prijenosu na televizijskim ekranima mogli pratiti građani i građanke širom europskog kontinenta.

14 Vid. videoklip pod nazivom: CERN UNLESHED! Gottard Tunnel Ritual Reveals The PORTAL To The Underworld. Na stranici: <https://www.youtube.com/watch?v=GVms0oKezg0>.

Drugi događaj je, međutim, medijskim sredstvima ukazao na CERN na posve bizaran način. Spekulira se, naime, da je grupa znanstvenika „insajdera” u kolovozu 2016. godine s jedne od zgrada Europske organizacije za nuklearna istraživanja snimila videoklip, odnosno amaterski realizirala kratki videozapis s nekoliko ljudi u crnim pelerinama i s kapuljačama u sotonističkom ritualnom ubojstvu žene, i to noću, na trgu koji se nalazi u okviru centra, a ispred statue staroindijskog boga Šive. Tim povodom saopćenje portparola CERN-a bilo je intonirano tako da se opravdava crnohumorno poigravanje znanstvenika drevnim ritualima (a što dovodimo u vezu kako sa starim mitološkim predajama, tako i s imaginacijom), dok su teoretičari zavjere i oponenti CERN-a, većinom antiglobalisti, tvrdili da je upravo ta (lažna) snimka dokaz za to kako CERN promovira sotonističku ideologiju i vrijednosti opskurnog pokreta *Iluminati*.¹⁵

Globalizacija znanosti je, na drugoj strani, kada je riječ o Damanhuru, praksa kojoj taj istraživački centar, kako se čini, ne poklanja pretjeranu pažnju. Štoviše, centar je i osnovan, između ostalog, zbog toga što je trebao podržati istraživačku autonomiju – prije svega u odnosu na svjetske znanstvene tokove, trendove i obrazovne politike – kao i alternativne „stilove” života. Zasnovan na voluntarizmu i entuzijazmu osnivača, a u početku i na načelima tajnosti rada, na kraju je prerastao u „federaciju”, tj. u autonomnu oblast istraživanja, obrazovanja i življenja, koja djeluje po principima održivosti i samofinanciranja (od vlastitog, stvaralačkog rada, prezentiranja različitih djelatnosti, obrazovanja,¹⁶ organiziranja umjetničkih događaja, izložbi i koncerata, i, samo djelomično, od turističkih posjeta).

Dakle, CERN operira mitovima na dvostruki način: povratkom u poganstvo, obnavljaju se ili konstruiraju novi rituali, a po ugledu na ranija vremena, koji treba da ukažu (najčešće na nesvjesnoj razini) na značenje znanosti u našem dobu, poprimajući kultna, a donekle i religiozna obilježja. Osim toga, CERN, istovremeno, promovira i najsuvremeniju, tehnicističku mitologiju (apoteoza robotike,¹⁷ kao i napredne tehnologije uopće, što je u funkciji znanstvenih otkrića, suvremenog umjetničkog stvaralaštva itd.), a koja treba da evocira i potvrdi ideju sveopćeg napretka čovječanstva. Ukupni *high-tech* ambijent CERN-a je, kako nam se čini, tipičan za pojavu onoga što je Gillo Dorfles nazvao „urbano imaginarnim”¹⁸.

15 Vid. na stranici: <http://www.bktvnews.com/zabava/bizarno/ritualno-satanisticko-ubistvo-ipak-je-sve-bila-gluma-bi-zarnih-naucnika/54700>.

16 Studijski programi u Damanhuru “sadrže teorijske elemente” u kojima se detaljno istražuju “filozofski pojmovi” i teme, uz mnoštvo praktičnih vježbi, tečajeva, seminara i radionica, koji treba da omoguće primjenu stečenog znanja. “Ti se programi skladno uklapaju u gotovo bilo koji duhovni put. Instruktori su damanhurski inicijati s dugogodišnjim iskustvom istraživanja i podučavanja.” Vid. na stranici: <https://welcome.damanhur.org/0/hr/uci-s-nama/>.

17 Zanimljivo je, primjera radi, da u svrhu promoviranja robotike CERN na svojoj službenoj stranici ima i kratki film o robotima koji ostaju sami poslije završetka radnog vremena zaposlenih, prikazujući, na duhovit način, kako ova institucija izgleda iznutra, i to iz perspektive „robot”.

18 Upor. Gillo Dorfles, *Pohvala disharmoniji*, Umetnost i život između logičkog i mitskog, Svetovi, Novi Sad, 1991., str. 128.

Damanhur, slično, potiče istraživački duh povratkom na stara, zaboravljena znanja i tehnologije („selfika”), a koristi se i umjetnošću, u svrhu podcrtavanja svog autentičnog, „spiritualnog” i komunalnog identiteta. Zanimljivo je da inovirane tehnologije izrade energetski oblikovanih „selfika”, između ostalog, neposredno referiraju na antički mit o potonuloj Atlantidi: „Selfike predstavljaju polje empirijskih istraživanja koje je u Damanhuru predstavio Falco Tarassaco kroz svoje studije i eksperimente u kojima su sudjelovali i drugi članovi zajednice. Rad sa selfikama omogućuje da se vitalne i inteligentne energije fokusiraju i usmjere na obavljanje različitih funkcija u vezi sa zdravljem, osnaživanjem percepcije i osobnog razvoja. Selfičke strukture baziraju se na spirali i sastoje se od metala, minerala, boja i posebnih tinta koje služe kao provodnici inteligentnih energija. Te ‘rubne sile’ mogu biti poveznica između našeg materijalnog svijeta i drugih razina postojanja i omogućuju nam da uspostavimo sinergistički odnos među njima. Selfike pripadaju prastarjoj tehnologiji. Njihova uporaba datira još iz egipatske, etruščanske, keltske i minoanske civilizacije. Prema legendi, bile su prisutne i u mitskoj Atlantidi.”¹⁹

Primjetno je da oba istraživačka centra koriste ideju multikulturalnosti (reaktualiziranje mita o Babilonskoj kuli), s pretenzijom da svoje projekte učine kulturnom i znanstvenom baštinom čovječanstva. Koncept multikulturalnosti je, u slučaju CERN-a, određen, rekli bismo, na vanjski način: zastupljenošću različitih kultura (ne samo europskih, ali pretežno europskih) u istraživačkim, umjetničkim i drugim kreativnim projektima koji se događaju u prostorima ispod švicarskih Alpa. Suštinski gledano, koncept znanosti ili znanja, na koji se istraživači u CERN-u prvenstveno oslanjaju, čine starogrčka metafizika (kozmolološko razdoblje) i fizika. U Damanhuru se, međutim, eklektično kombiniraju i koriste znanja različitih kultura (egipatska, staroindijska i druge), pri čemu kulture Istoka u podjednako mjeri inspiriraju „damanhurovce” koliko i zapadnjačka epistemologija (eksperimentalni rad, na primjer). Za Damanhur bi se, zapravo, moglo reći da je okrenut drevnim znanjima u gotovo jednakoj mjeri kao i prema istraživanjima budućnosti (naročito u socijalnoj domeni), s tim da temelj tih znanja nije postavljen isključivo u starogrčkoj kulturi, nego je protegnut na svjetove brojnih drevnih kultura i civilizacija.

Ono što je također tipično kako za CERN, tako i za Damanhur jest potpora umjetničkom stvaralaštvu, koje bi, zauzvrat, trebalo sistemski podržati znanstveni i duhovni rast obje spoznajne paradigme. O CERN-u bi se moglo reći da podržava suvremeno umjetničko stvaralaštvo koje kao svoju pretpostavku koristi nove tehnologije i medije, posebno u području istraživanja zvuka. „Umjetnost u CERN-u” („Arts at CERN”) je, ustvari, sastavni dio strategije djelovanja te znanstveno-istraživačke institucije u oblasti kulturne politike. Istoimeni program, koji je aktualan od 2011. godine, ima cilj da promovira „dijalog” između umjetnika i fizičara, povezujući tako znanja i vještine u području suvremene umjetnosti, s jedne strane, sa znanjima u domeni fundamentalnih znanstvenih istraživanja, na drugoj strani.²⁰ „Umjetnost u CERN-u” iznova oživljava, odnosno reaktualizira ideju o prožimanju dviju kultura – znanstvene i umjetničke, s intencijom preispitivanja granica ljudskih potencijala,

19 O „selfikama” vid. na stranici: <http://www.damanhur.org/hr/istrazivanje-i-eksperimentiranje/selfika>.

20 Vid. na stranici: <http://arts.cern/>.

kao i kreiranja sfere kulturalnog života znanosti posredstvom produciranja fantastičnih radova koji suvremenu znanost približavaju svijetu umjetnosti i imaginacije, kao i obratno. Time se, zapravo, stvara pojam „hibridne kulture” u kojem se umjetnost i znanstvena saznanja posreduju putem upotrebe novih, naprednih tehnologija, a što će, kako se pretpostavlja, u budućnosti biti relevantno za kreiranje novih i do sada nepoznatih društvenih zajednica.²¹

I dok se u CERN-u, prema našem uvjerenju, favorizira koncept produciranja elitne, tehnumjetnosti, posredovane najsuvremenijim znanjima, medijima i naprednom tehnologijom, a uz podršku kapitala i pod stvaralačkim geslom „Great Arts for Great Science”, u Damanhuru se umjetnost stvara u duhu demokratskih načela, s idejom da je ona dostupna svima i da svatko može biti / postati njen stvaralac.²² Čest je slučaj, naime, da se u tom duhovnom centru stvara kolektivna umjetnost, realizirana u oblasti skulpture, slikarstva, mozaika, muzike i literature. Vladajući stvaralački duh Damanhura se oslanja na umjetnost i umjetnike/ce epohe renesanse (mit “znanstvenika-umjetnika”), pri čemu je umjetnik/ca u podjednakoj mjeri u ulozi znanstvenika, filozofa, političkog aktivista/aktivistice: “We love the Renaissance and its concept of the global individual: part scientist, part artist, part politician and part philosopher.”²³

U Damanhuru se, također, slično kao u CERN-u, upotrebljavaju nova tehnološka dostignuća u svrhu istraživanja, recimo, frekvencija zvuka (i muzike), preuzetih neposredno iz prirode. Naime, ekološki angažman u Damanhuru podrazumijeva i eksperimentalni rad s biljkama koje pomoću specifične stimulacije uče stvarati i reproducirati muziku (posredstvom posebnih sintesajzera), kako individualno (misli se na pojedinačne biljke), tako i kolektivno (čitave šume). Rad s biljkama čini poseban segment oglednih djelatnosti u Damanhuru nekoliko desetljeća unazad, a rezultati eksperimenata se promoviraju kroz različite medijske, izložbene, koncertne aktivnosti, kao i javne prezentacije u školama, po šumama, u parkovima Federacije te širom svijeta (koncert biljaka u Newyorku i sl.). „Damanhurovci” su, osim komornog, koncertnog, solističkog, duetskog, korskog i drugih vrsta muziciranja, snimili i CD s muzikom biljaka²⁴, koji kao svoj originalni proizvod plasiraju preko interneta. Riječ je, ustvari, o oživljavanju starih animističkih predstava i vjerovanja (koje

21 Uspor. na stranici: <http://www.aec.at/artandscience/en/network/partner/arts-cern/>.

22 “At Damanhur, everyone can dream and express their creative side by making new works of art and having new experiences. It’s even possible to create something unique that can amaze the world, like the Temples of Humankind. In the Temples, all Damanhurians (even those who thought they couldn’t) has created original and precious masterpieces admired by visitors from all over the world. Living with an artistic spirit means adding value and meaning to everyday life, exceeding previous results by opening the gateway to higher intuition, which serves to make our lives the best masterpiece of all.” Vid. na stranici: <http://www.damanhur.org/en/art-and-creativity>.

23 Vid. na stranici: <http://www.damanhur.org/en/art-and-creativity/art-of-the-popolo>.

24 U bilješkama povodom CD izdanja s muzikom biljaka navodi se sljedeće: “In the artistic and spiritual eco-community of Damanhur – which has been awarded by an agency of the United Nations as a model for a sustainable future. – is a beautiful choir of singing trees. (...)As early as 1976, Damanhurian researchers had created equipment capable of capturing electromagnetic changes on the surface of leaves and roots and transforming them into sounds. The trees learn to control their electrical responses, as if they are aware of the music they are creating. The desire for deep contact with nature inspires ‘Plant Concerts’, where musicians perform to the accompaniment of melodies created by trees and plants. Concerts by singing plants are held regularly in Damanhur and have been presented at festivals in Europe, India, the United States and Canada.” Vid. na stranici: <https://www.cdbaby.com/cd/damanhur>.

navodi i Aristotel u svom spisu *O duši*²⁵) o biljnim i životinjskim dušama. Koncertiranje biljaka je, u isto vrijeme, u funkciji kreiranja takvog koncepta budućnosti (eko-utopija) u kojem će tehnologija služiti ljudima, kao i svim živim organizmima na planetu, a ne isključivo kapitalu.

Ukratko smo ovdje izložili – ne bez izvjesnog redukcionizma – dva „koncepta” znanosti i njihovog reprezentiranja u medijima, a s obzirom na njihovu relaciju s karakterističnim mitovima i imaginarnim svjetovima našeg doba. Htonski zahvati u mitsku strukturu znanosti, što su ih zabilježili aktualni mediji, vidljivi su u slučaju CERN-a, kao i u vezi s počecima Damanhura (15 godina rada u tajnosti). I dok je CERN danas medijski daleko vidljiviji i podržavaju ga svijet kapitala i najnovije progresivne tehnologije, u Damanhuru pojam znanja upućuje ne toliko na njegov marketinški plasman i eksploataciju, koliko na one stvaralačke i eksperimentalne pothvate koji u središte zanimanja postavljaju humanističke i ekološke vrijednosti, uglavnom s utopijskim predznakom. Nadalje, izvjesno je i to da oba analizirana znanstveno-istraživačka centra participiraju u imaginarnim svjetovima posredstvom rada na planu umjetnosti, pri čemu istaknute djelatnosti u ovom polju predstavljaju „Umjetnost u CERN-u” („Art at CERN”, Collide projekt i dr.), na jednoj, i arhitektura, muzika, skulptura, književnost itd. („Hram čovječanstva”, muziciranje biljaka), na drugoj strani. Iako obje institucije teže znanju, istraživačkom radu u području znanosti i umjetnosti, CERN njeguje, čini se, fetišistički odnos prema tehnologiji, dok Damanhur istražuje ne samo kozmos i njegove zakonomjernosti, nego i humane uvjete života i rada u kreativnoj zajednici. Riječju, jedan model promovira znanost i tehnologiju, umjetnost, medije i znanje kroz ideju napredovanja u kontekstu vladajućih, kapitalističkih mjerila vrijednosti, dok drugi manifestira kreativni rad u duhu stvaralaštva komune, a unutar socijalnih i naglašeno humanističkih okvira istraživanja.

25 Aristotel, *O duši*, *Nagovor na filozofiju*, Naprijed, Zagreb, 1987.

Philosophy of Media, Myths and Imagination: Damanhur vs. Cern

Abstract

The article examines the relationship of science, art, philosophy and media in today's era, exploring the role of myth and imagination in the creation of a corpus of knowledge. In this context, there are two cases; as well as two value paradigms in which today's knowledge, impregnated by myths and imagination, it happens. One concept of research, referred to as institutional represented CERN (European Organisation for Nuclear Research), a second Damanhur (Federation of Damanhur).

Key words: *CERN (European Organisation for Nuclear Research), the Federation of Damanhur, philosophy, science, art, media, philosophy of media.*

This journal is open access and this work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.